

Dünya Nüfus Artışının Dinamikleri: Sorunlar ve Etkileri

Vaskhanim ORUJOVA¹

¹Professor, Baku State University, e-mail: vasxanimorucova.55@mail.ru

Özet: Nüfus artışı kendiliğinden gelişen bir süreçtir. Doğumu teşvik etmeye veya sınırlandırmaya yönelik devlet politikası, yasal ve diğer tedbirler bunu etkiler. Yerleşim, demografik gelişmeye ve hızlı nüfus artışına olanak tanır. Bazı ülkeler yüksek nüfus yoğunluğuna sahipken (Bangladeş), diğer ülkeler (Butan, İsviçre, Nepal, Afganistan, Bolivya vb.) seyrek nüfusludur. Bu durum sosyo-demografik süreçlerde niceliksel ve niteliksel değişikliklere neden olmakta, demografik göstergeleri (nüfusun doğal büyümesi, ölüm oranlarının azalması, yaşam süresinin uzaması vb.) etkilemektedir. Nüfusun farklı bölgelere eşit olmayan şekilde dağılması yoğunluğa, toplumun refahına neden olmaktadır. İnsanlar, sağlık sisteminin gelişimi vb. duruma göre değişir. Çok çocuk sahibi olma eğilimi Müslüman nüfusta erken evliliğin nedenlerinden biridir. Günümüzde çoğu ülkede doğum oranlarının azalması nüfus artış hızının zayıflamasına yol açmıştır.

Arap dünyasının en fakir ülkeleri Somali ve Sudan'da anne ve çocuk ölümleri yüksekken, bölgenin zengin ülkeleri Kuveyt, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde bu gösterge düşük. Arap ülkelerinde nüfus artışının azalması iç istikrarsızlık, doğal afetler, ekonomik gerileme, göç vb. nedenlerden kaynaklanmaktadır. Nüfus artışı Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki birçok ülkede demografik durumu zorladı.

Nüfus artış hızındaki değişimi 4 aşamada ele almak mümkündür:

I aşama - "demografik patlama"

II aşama - çok çocuklu ailelerden az çocuklu ailelere geçiş (Doğu Avrupa ve BDT ülkeleri).

III aşama - ölümden artış ve doğum oranında azalma. Bu aşamada doğal büyüme zayıflar.

IV aşaması - doğum ve ölüm oranlarının yakınlaşması, yüksek nüfus artış hızının azalması.

Dünya ülkelerindeki ekonomik gelişme ve nüfus artış hızı eşitsizliği, gelişmiş "zengin Kuzey" ile gelişmekte olan "fakir Güney" arasında çatışmalar yaratmış, kıtalararası göçü teşvik etmiş ve demografik durumu ağırlaştırmıştır.

Anahtar kelimeler: nüfus artışı, demografik durum, yerleşim, demografik göstergeler

Dynamics of World Population Growth: Problems and Implications

Abstract: Population growth is a spontaneous process. State policy, legal and other measures aimed at stimulating or limiting birth affect it. Settlement allows demographic development and rapid population growth. While some countries have a high population density (Bangladesh), other countries (Bhutan, Switzerland, Nepal, Afghanistan, Bolivia, etc.) are sparsely populated. This situation causes quantitative and qualitative changes in socio-demographic processes, affects demographic indicators (natural growth of the population, decrease in mortality, longevity, etc.). The uneven distribution of the population in different areas causes density, the welfare of the people, the development of the healthcare system, etc. it depends. The tendency to have many children is one of the reasons for early marriage among the Muslim population. Currently, the decrease in birth rates in most countries has led to the weakening of the population growth rate.

While the poorest countries of the Arab world, Somalia and Sudan, have high maternal and child mortality, this indicator is low in the rich countries of the region - Kuwait, Saudi Arabia, and the United Arab Emirates. The decrease in population growth in Arab countries is caused by internal instability, natural disasters, economic decline, migration, etc. Population growth has strained the demographic situation in a number of countries in Asia, Africa and Latin America.

It is possible to consider the change in the population growth rate in 4 stages:

I stage - "demographic explosion" stage.

II stage - transition from families with many children to families with few children (Eastern Europe and CIS countries).

III stage - increase in death and decrease in birth rate. At this stage, natural growth is weakened.

IV stage - convergence of birth and death rates, decline of high population growth rate.

The inequality of economic development and population growth rate in the countries of the world created conflicts between the developed "rich North" and the developing "poor South", stimulated intercontinental migration and aggravated the demographic situation.

Key words: population growth, demographic situation, settlement, demographic indicators

1.GİRİŞ

Modern dünyadaki demografik süreçler iki eğilime göre belirlenmektedir:

1. 20. yüzyılın 60'lı yıllarından bu yana Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde nüfus artışının neden olduğu "demografik patlama".

2. Batı Avrupa ülkelerinde nüfusun "sıfır büyüme" düzeyi.

Birinci eğilim, gelişmekte olan ülkelerde sosyo-ekonomik sorunların ağırlaştığını, ikinci eğilim ise gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanmasını ve yaşlılık nedeniyle çalışan nüfus ile emekli sayısı arasındaki dengesizliği göstermektedir. Tahminlere göre 2025 yılında dünya nüfusunun %83'ü Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde yaşayacak.

Demografik süreçlerle ilgili ikinci eğilim - Avrupa ülkelerindeki nüfusun "sıfır büyüme" düzeyi, nüfusun azalmasına yol açtı. Bu, demografik süreçlerin çelişkili gelişimini koşullandırır. BM uzmanlarının tahminlerine göre nüfus her yıl 90 milyona, her gün ise bir milyona kadar çıkıyor. Bu sürecin ağırlaşması 20. yüzyılın ikinci yarısına denk geliyor.

Tahminlere göre nüfus azaltma süreci 2050 yılına kadar dünyanın 62 ülkesini (Batı ve Doğu Avrupa, Japonya, Avrasya, Çin) kapsayacak. Bu sürecin XXI. yüzyılın sonuna kadar devam etmesi sonucunda nüfus artışı duracak, XXII. yüzyılın ortalarında ise dünya nüfus sayısı yeniden 6 milyar kişiye ulaşacaktır. Bu, gelecekte insanlığın yok olmasına ve demografik trajediye yol açabilir.

Nüfusun azalması, nüfusun yaşlanması ve çalışma çağındaki insan sayısının azalmasıyla birlikte ırk kompozisyonunda da değişiklik meydana gelmektedir.

Dünya ülkelerindeki ekonomik gelişme ve nüfus artış hızı eşitsizliği, gelişmiş "zengin Kuzey" ile gelişmekte olan "fakir Güney" arasında çatışmalar yaratmış, kıtalararası göçü teşvik etmiş ve demografik durumu ağırlaştırmıştır. durum insan hayatını etkiliyor. Sonuç olarak ortalama yaşam süresi Avrupa'da 70, Asya'da 63, Afrika'da ise 40 yıldır.

Nüfus artış hızı ile geçim kaynaklarının gelişimi arasındaki çatışma, yoksulluk sorununu yarattı. 20. yüzyılın 90'lı yıllarından bu yana yoksulluk ve onun azaltılması küresel bir sorun haline geldi. Dünyanın birçok ülkesindeki yüksek yoksulluk düzeyi, bulaşıcı hastalıkların yayılmasına, doğum oranlarının azalmasına ve ölümlerin artmasına neden oldu.

Bu nedenle yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için işsizlerin sosyal

korunmasına önem verilmeli, sağlıklı kişilerin istihdamını sağlayacak yeni işler yaratılmalıdır.

Gelişmekte olan ülkelerde kentleşme gelişmiş ülkelere göre daha zayıftır. Latin Amerika'da kentsel nüfus nüfusun %45'ini, Afrika ve Asya ülkelerinde ise %18'ini oluşturuyor.

Ailenin demografik tiplerinin oluşumunda boşanma, ölüm, yeniden evlenme, kentleşme, göç vb. bir rolü var. Demografik süreçlerin ailedeki çocukların yetiştirilmesinde büyük etkisi vardır.

Nüfus artış göstergeleri (doğum, toplumsal hareket, bileşim, bölgesel farklılıklar) her ülkenin sosyal yapısına ve işbölümünün gelişmişlik düzeyine bağlıdır. Tarihsel olarak nüfus artışı ülkenin uyguladığı politikalarla ilişkilendirilmiştir.

20. yüzyılda dünyadaki nüfus artış hızı 3 grup ülke (sosyalist, gelişmiş ve gelişmekte olan) ile karakterize edilebilir. Sosyalist ülkelerde nüfus artışı, toplumsal üretimde büyük zorluklarla karşılaşmadı, aksine maddi malların üretiminde asıl güç olarak nüfus kabul edildiğinden ilerici bir durum olarak değerlendirildi.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde yaşanan ekonomik ve sosyal krizler, nüfus sorununun çözümünde (işsizlik, şehirlerin aşırı büyümesi, kendiliğinden nüfus artışı, yerleşim yerlerinin parçalanması, çevre kirliliği, küçük yerleşimlerin ortadan kalkması vb.) büyük zorluklar yaratmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışı sosyo-ekonomik açıdan gelişmiş ülkelere farklılık göstermektedir.

Nüfus artışı yalnızca aile düzenlemeleri yoluyla değil, aynı zamanda bir dizi politik, ekonomik, finansal, sosyal ve demografik önlemin uygulanmasıyla da mümkündür.

Eyaletler nüfus artışına göre 4 gruba ayrılabilir:

I. Aile planlamasını aktif olarak teşvik eden veya savunan Devletler

II. Aile planlamasını özel kuruluşlar aracılığıyla uygulayan devletler

III. Aile planlamasının devlet tarafından korunmadığı ve yasaklandığı ülkeler

IV. Aile planlaması konusunda bilgisi olmayan devletler (Eyyubov, Orujova.2019, s.124)

Nüfus artışının dünya kalkınması üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri vardır.

Pek çok Avrupa ülkesinde (İngiltere, Danimarka, Hollanda vb.) aile planlaması yaygın olarak uygulanmakta ve büyümeyi sınırlayacak önlemler alınmaktadır. Bazı ülkelerde (İsveç, Avusturya,

Fransa, Almanya, Finlandiya, Norveç) bu konu ailenin iç meselesi olarak değerlendirilmektedir. Şu anda Yunanistan, İtalya, İspanya gibi ülkelerde planlamaya ilişkin resmi bir program hazırlanması yönünde talep var.

Latin Amerika ülkelerinde demografik politika farklıdır. 20. yüzyılın 60'lı yıllarından bu yana, hızlı nüfus artışı ve ekonomik zorluklar göz önüne alındığında, bu ülkelerin beşinde aile planlaması programı uygulanıyor. Latin Amerika ülkeleri demografik politikalarına göre 5 gruba ayrılıyor:

I. Nüfus artışını savunan devletler (Arjantin, Uruguay)

II. Nüfusu artırmak veya azaltmak için demografik önlemlerin uygulanmasına karşı çıkan devletler (Brezilya, Peru)

III. Programın eyalet düzeyinde geliştirilmesini destekleyen ülkeler (Kolombiya, Meksika, Kosta Rika, Nikaragua, Panama, Ekvador)

IV. Demografik politikayı ülkenin siyasi ve ekonomik çıkarlarıyla birleştiren devletler (Küba, Guatemala, Meksika)

V. Nüfus artışını yavaşlatmaya yönelik politikalar uygulayan Devletler (El Salvador, Dominik Cumhuriyeti, Honduras). Bu ülkelerde program hükümet tarafından onaylanmasına rağmen bu alanda çalışma yapılmamaktadır.

Dünyanın bazı ülkelerinde planlamaya özel önem verilmektedir. Aile planlaması Asya'nın 46 ülkesinde uygulanmaktadır. Bazı ülkelerde (Çin, Nepal, Pakistan, Filipinler, Singapur, Sri Lanka, Tayland, Türkiye) aile planlaması programları bulunmaktadır. Çin'in Şangay ve Pekin şehirlerindeki yüksek nüfus artışı nedeniyle devlet, bir ailede 3'ten fazla çocuğun bulunmasına izin vermiyor. Elbette doğum kontrolü nüfusun maddi yaşam koşullarının iyileştirilmesi anlamına gelmiyor.

Asya'nın 43 ülkesinde (Bahreyn, Ürdün, Laos vb.) herhangi bir program bulunmamasına rağmen sosyal güvenlik ofisleri bu yönde faaliyet göstermektedir. Bazı ülkelerde (İran, Afganistan vb.) nüfus artışına ilişkin politikalara hiç önem verilmemektedir.

İlk zamanlarda Avustralya'da aile planlaması yoktu. Yeni Zelanda'da bu tür önlemler 1971'den beri uygulanmaktadır.

Afrika kıtasında nüfusun yalnızca %25'i aile planlaması programına uymaktadır. Bu kıtanın 13 ülkesinde (Gabon, Gana, Çad, Cibuti vb.) herhangi bir program bulunmamakla birlikte, ailelere gönüllü planlama konusunda yardımcı olunmaktadır. 21

Afrika ülkesinde (Benil, Yeşil Burun Adaları, Galiçya vb.) aile planlamasıyla ilgilenilmiyor.

Böylece alınan etkili önlemler sonucunda 2050 yılında dünya nüfusunun 9 milyar olacağı öngörülmüyor.

İnsan kaynaklarının kalitesinin bir göstergesi olan insani gelişme endeksi, üç faktörle (yaşam beklentisi, eğitim ve milli hasıla) karakterize edilmekte ve devletlerin dört gelişmişlik düzeyine göre gruplandırılmaktadır. devlete tehdit. Demografik politikanın temel amacı evlilik ve aile, doğum, ölüm, doğal büyüme, nüfusun sağlığının korunması ve güçlendirilmesi, yaşam ve istihdam standardının yükseltilmesi, yaşamın uzatılması, göç vb.'dir. süreçleri düzenlemektir.

İnsani gelişme kavramının temel stratejik aracı Pakistanlı ekonomist Mahbub ul-Haq'ın 1990 yılında hazırladığı insani gelişme endeksidir. Bu endeks ülkedeki insani gelişmişlik düzeyinin genel bir göstergesidir. Sosyal kalkınma sadece milli gelire göre değil, aynı zamanda yaşam kalitesini belirleyen faktörlere (sağlık ve eğitim) göre de değerlendirilmelidir yılında Hintli ekonomist Nobel ödüllü Amartiy Sen, İnsani Gelişme Raporlarını hazırlamak için kavramsal bir çerçeve oluşturdu. 2009 yılına kadar bu Raporlarda 3 grup devlet için karşılaştırma yapılıyordu:

I. Gelişmiş ülkeler (yüksek insani gelişme düzeyi)

II. Gelişmekte olan ülkeler (ortalama insani gelişme düzeyi)

III. Az gelişmiş ülkeler (düşük insani gelişme düzeyi)

Bu listeye 2009 yılından itibaren "çok gelişmiş ülkeler" de eklendi. 2010 yılında insani gelişme endeksinin göstergeleri genişletildi, buna sosyo-ekonomik gelişmişlik, cinsiyet eşitsizliği ve çok boyutlu yoksulluk endeksi de eklendi. Aşağıdaki faktörler insan gelişimi için önemlidir:

- ekonomik büyüme ve girişimciliğin gelişmesi;

- sosyal adaletin sağlanması;

- düşük gelirli grupların sosyal korunması;

- yoksulluğun ortadan kaldırılması;

- cinsiyet eşitliği;

- modern eğitim ve sağlık sistemi;

- verimli yönetim sistemi;

- Çevre sorunlarına vurgu yaparak sürdürülebilir kalkınma;

- Vatandaşların karar alma sürecine aktif katılımı.

İnsani gelişme programının uygulanmasındaki amaç, insanların yaşam kalitesini artırmak, her alanda yeteneklerini genişletmek ve geliştirmektir.

2. NÜFUS ARTIŞINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Nüfus artışı kendiliğinden gelişen bir süreçtir. Doğumu teşvik etmeyi veya kısıtlamayı amaçlayan devlet politikası, yasal ve diğer önlemlerden etkilenir. Nüfus dinamikleri doğal büyümesini, doğum ve ölüm oranlarındaki farkı belirler.

Demograflar nüfus artış hızındaki değişimi 4 aşamada değerlendirdiler. İlk aşama, yüksek doğum oranı ve nispeten düşük ölüm oranıyla karakterize edilir. Bu aşamada doğal büyüme yüksek olduğundan bazen "demografik devrim" olarak kabul edilir. Gelişmekte olan birçok ülkede demografik geçişin bu aşamasına "demografik patlama" adı verilmektedir. Bu ülkelerde her kadının 3-4 çocuğu var.

İkinci aşama, çok çocuklu ailelerden az çocuklu ailelere geçiş olarak nitelendirilmektedir. Burada ölüm oranıyla birlikte doğum oranlarının azalması da doğal büyümenin azalmasına neden oldu. Son zamanlarda birçok Doğu Avrupa ve BDT ülkesinde nüfus artış hızında bir azalma gözlenmektedir.

Üçüncü aşama, ölüm sayısında artış ve doğum oranında azalma ile karakterizedir. Bu aşamada doğal büyüme zayıflar. Bu bakımdan her ne kadar bazı ülkeler demokratik politikalar uygulasa da bu politika bazen işe yaramamaktadır.

Dördüncü aşamada doğum ve ölüm oranları birbirine yaklaşmakta, yüksek nüfus artış hızı azalmaktadır. Bu süre farklı bölgeler için farklıdır.

Yerleşim demografik gelişmeye ve hızlı nüfus artışına olanak sağlar. Sosyo-demografik süreçlerde niceliksel ve niteliksel değişikliklere neden olur, demografik göstergeleri (doğal nüfus artışı, ölüm oranının azalması, yaşam süresi vb.) etkiler.

Son zamanlarda büyük şehirlerin gelişmesi, dünya nüfusunun eşit olmayan bir şekilde dağılmasına yol açmış ve nüfusun %50'den fazlası şehirlerde yaşamaktadır. Avrupa kıtasında nüfusun %60'ı, Amerika Birleşik Devletleri'nde ise %70'den fazlası şehirlerde yaşamaktadır. Nüfusun yerleşim yeri özellikleri, insanlar arasındaki ilişkilerin güçlenmesine, kamusal hayata katılımlarına ve kültürel gereksinimlerin yerine getirilmesine olanak sağlamaktadır. .

Kalabalık yerleşimle ilgili bir sorundur. Bazı ülkelerde (Bangladeş, Çin vb.) nüfus yoğunluğu yüksek iken diğer ülkelerde (Butan, İsviçre, Nepal, Afganistan, Bolivya) nüfus seyrek, nüfus artışı

yoğunluk yaratır. Her ne kadar tarihsel olarak yoğunluk oluşmuş olsa da dünya ülkelerinde bu süreç günümüzde de devam etmektedir.

1950 ile 2000 yılları arasında nüfus neredeyse iki katına çıktı ve bu büyümenin %95'i gelişmekte olan ülkelere geldi. Ekonomik açıdan bakıldığında nüfusta bir azalma yaşanmakta, ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde bazen doğal büyüme hızının durması gözlemlenmektedir.

2050 yılında sanayileşmiş ülkelerin nüfusunda 60 yaş üstü insan sayısının iki kat, dünya genelinde ise üç kat artacağı öngörülmüyor. Bu dönemde dünya nüfusunun yarısının nüfusun en yoğun olduğu 8 ülkede (Hindistan, Nijerya, Pakistan, Kongo, Etiyopya, ABD, Bangladeş ve Çin) yaşaması muhtemeldir. Gezegendeki en yaşlı insanlar Avrupalılar olacak, en gençler ise Afganistan, Kongo, Angola, Liberya, Nijerya ve Uganda'da yaşayanlar olacak. Sovyet sonrası devletlerin çoğu demografik kayıplar yaşayacak, ölümlerdeki artış ve çeşitli salgın hastalıklar sonucu doğum oranlarındaki düşüş nedeniyle nüfus azalacak. Almanya, İtalya, Japonya, Güney Kore gibi ülkeler böyle bir durumla karşı karşıya kalabilir.

Çok çocuk sahibi olma eğilimi Müslüman nüfusta erken evliliğin nedenlerinden biridir. Doğum kontrolü hareketi 1937 yılında Mısır'da başlayıp Fas ve Tunus'ta devam etse de bu bölgede kontrol yaygın değildi.

2050 yılında Arap ülkelerinin nüfusunun 652 milyonu aşacağı, bölgedeki nüfus artış hızının ise ortalama yüzde 2,5 oranında artacağı öngörülmüyor.

Arap dünyasının en fakir ülkeleri Somali ve Sudan'da anne ve çocuk ölümleri yüksek. En düşük anne ölüm oranı Kuveyt (25) ve Suudi Arabistan'da (23) kaydedilirken, çocuk ölüm oranı bölgenin zengin ülkelerinde (Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt'te 11, Suudi Arabistan'da 21) kaydedildi. Bu ülkeler vatandaşlarının sağlığına önem veriyor (Valentei, 2015, 288 s.).

Yoksulluğun artması, açlık, stresli yaşam ve zor yaşam koşulları, bulaşıcı hastalıklar, sağlık sisteminin düşük seviyesi demografik süreçler üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Yoksulluğun azaltılması çözülmesi gereken sorunlardan biridir. Dünya Bankası'nın 2000-2001 yılları için hazırladığı "Dünya Kalkınma" raporuna göre, 21. yüzyılın başında dünya nüfusunun yarısının günlük geliri 2 ABD dolarının altındaydı. Doğan her 1000 çocuktan altısı bir yaşına gelmeden, sekizi ise beş yaşına ulaşmadan ölüyor. Okul çağındaki her yüz çocuktan 23'ü eğitim alma olanağından yoksundur. Ortaya çıkan sorunların çözümü için halihazırda 70'e yakın ülkede yoksulluğu azaltma stratejisi

hazırlanıyor. Dünya ülkelerinin deneyimleri, makroekonomik istikrarın sağlanması ve ekonominin piyasa ilkelerine dayalı olarak oluşturulmasına yönelik reformların uygulanmasının yoksulluğun azaltılmasında büyük önem taşıdığı göstermektedir. 2011 yılında Arap ülkelerinde yaşanan olaylar demografik süreçler üzerinde etkili oldu.

Arap ülkelerinde nüfus artışının azalması iç istikrarsızlık, doğal afetler, ekonomik gerileme, göç vb. nedenlerden kaynaklanmaktadır. ile ilgilidir Mısır'da göç, ülke nüfusunun yüzde 8'ini kapsıyor. Göçmen akışında gençler hakimdir (Kuzey Afrika ve Batı Asya nüfusunda 25 ila 64 yaş arası insanlar). Bu sürecin nüfusun cinsiyet bileşimi üzerinde büyük etkisi vardır.

Demografiler, gelişmiş ülkelerde sosyo-ekonomik ve kültürel potansiyelin artması sonucu doğum oranlarının düştüğünden bahsediyor. Kadınların sanayiye dahil edilmesi, kültürel ve eğitim düzeylerinin yükseltilmesi vb. demografik duruma uygun. faktörler etkiler.

Pek çok ülkede (Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri) nüfus artışı demografik durumu zorluyor ve ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı yavaşlatıyor.

Bazı Batılı bilim adamlarına göre 30. yüzyılda gezegenimizdeki her 15 kişiden birinin 10 cm²'lik bir alanı olacak ve nüfusun hızla artması ekolojik bir çatışmaya neden olacak.

3. NÜFUS ARTANININ NEDEN OLDUĞU TEHLİKELER

Dünya nüfusu doğal hareketine bağlıdır. Dünya nüfusunun hızlı artışı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gözlenmiştir, bu dönemde en hızlı artış 1950-1970 yıllarına denk gelmektedir (yüzde 1,8). En fazla nüfus artışı Latin Amerika ülkelerinde (yılda %2,71) görülürken, en düşük nüfus artışı ise Avrupa ülkelerinde (yılda %0,6) görüldü. Şu anda dünya nüfusunun %60'ından fazlası Asya'daki 40 ülkede, %14'ü Afrika'da ve %8'den fazlası Amerika'da yaşamaktadır.

2005 yılında Avrupa Birliği nüfusunun belli bir kısmı beş ülkenin (Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya) topraklarına yerleşmişti. Birliğin 16 ülkesinde nüfus artışında pozitif denge, 9 ülkede ise negatif denge kaydedildi. Danimarka, Hollanda, Finlandiya ve Fransa'da nüfus artışında doğal büyüme büyük rol oynarken, 21 ülkede bu büyüme göçmen akınından kaynaklandı. Göç nedeniyle nüfus artışı en fazla Kıbrıs'ta, en az ise Malta'da kaydedildi. Bu dönemde Avrupa kıtasındaki göç ve

doğal büyüme düzeyi önceki yıllara göre önemli ölçüde azaldı.

Bazı bilim insanları, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan hızlı nüfus artışını "demografik patlama" olarak değerlendiriyor ve bunun gezegende aşırı nüfus ve gıda arzı sorunlarına yol açtığını belirtiyor.

Çalışan nüfus ve işgücü kaynaklarının etkin kullanımı, nüfusun bölgelere dağılımı için koşullar yaratmakta, bunun sonucunda ortaya çıkan zorluklar aile oluşumuna ve boşanmaların artmasına, kişilerin ikamet yerini değiştirmeye zorlanmasına ve demografik yapının bozulmasına yol açmaktadır. Durum gerginleşiyor Modern zamanlarda iş gücü dengesinin kullanılması bazı ülkelerde nüfus artışını engelliyor.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1790 yılında yapılan ilk nüfus sayımında, yüzde 75'i Avrupa kökenli, yüzde 195'i Afrika'dan getirilen siyahlar olmak üzere 4 milyon göçmen kayıt altına alındı. Daha sonra 9 milyon siyahi Afrika'dan Avrupa'ya götürüldü. Tarihsel olarak Brezilya nüfusunun %80'i gelenler nedeniyle arttı. Birinci Dünya Savaşı arifesinde Küçük Asya yarımadasından 1 milyon Rum Yunanistan'a, Balkan ülkelerinden ise 600 bin Türk Türkiye'ye göç etti.

20. yüzyılın başında 1 milyon insan Avrupa'dan Asya ve Amerika'ya göç etti. Daha önce Amerika'ya gelenler ağırlıklı olarak İngiltere, İsveç, Danimarka, Fransa, İsviçre, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve diğer ülkelerden olurken, daha sonra İtalya, Avustralya, Macaristan, İspanya, Portekiz ve diğer ülkelerden ayrılanların sayısı da arttı. Balkan ülkelerinde artış yaşandı.

Göçün yaygın olduğu bölgelerden biri de Asya kıtasıdır.

BM'nin 16 Kasım 1947'de Arap toprakları olan Filistin'e ilişkin aldığı kararın ardından 1951-57'de Avrupa'dan 200.000 Yahudi İsrail'e, İsrail'den ise 850.000 Arap Filistin ve Arap ülkelerine göç etti.

20. yüzyılın 60'lı ve 70'li yıllarında sömürge sisteminin çökmesi sonucu 130 ülke bağımsızlığını kazanmış olsa da bu ülkelerdeki göçmenlerin durumu zordu. Günümüzde bazı ülkeler göçmenlere karşı hoşgörüsüzlük göstermektedir.

Rusya'nın göç politikasının karakteristik yönlerinden biri göçmenlere yönelik hoşgörüsüzlüktür.

Göç, çeşitli faktörlerin (doğal koşullar, iklim, savaş, işsizlik vb.) etkisi sonucu ortaya çıkan sosyal bir süreç ve karmaşık bir sosyo-ekonomik olgudur. Göç, nüfusun azalmasını veya artmasını etkilediği gibi, bileşiminin (ırkların, halkların ve dillerin karışması)

değişmesini de etkiler. İşlevleri (hızlandırıcı, seçici, dağıtıcı) aracılığıyla toplumu etkiler.

Nüfus artışı, bir yandan bölgede üretici güçlerin gelişmesine, etnik birliklerin oluşmasına, nüfusun ulusal bileşiminde değişikliklere yol açarken, diğer yandan gıda temini, istihdam ve sosyal alanlarda zorluklara neden olmaktadır. sosyal sorunların artması.

İspanyollar ve Afrikalı siyahlar da dahil olmak üzere Avrupalıların Arjantin'e göçü sonucunda Metis-Gancho etnik grubu oluştu ve nüfusa Fransızlar, Ukraynalılar, Polonyalılar, Araplar, Ermeniler ve Yahudiler dahil oldu.

Göç sonucunda nüfusun yaşı, cinsiyeti ve etnik yapısı değişmekte, orta yaşlı insan sayısı artmaktadır. Göçün artması ulusal ve dini ilişkilere, siyasi istikrara olumsuz etki yapar, iç gerilimi artırır (nüfus, işsizlik, suç, boşanma vb.) Her devletin kendine özgü göç politikası vardır. Bu politika, devletin iç politikasının bir yönüdür ve yasama sistemi ve uluslararası normlar tarafından düzenlenir. Amerikan toplumunda göç politikasının yönlerine ilişkin üç pozisyon vardır:

- göç rejiminin serbestleştirilmesi;
- yasadışı göçün yasallaştırılması;
- yasadışı göçün tamamen yasaklanması.

"Amerikanlaşma", göçmenlerin ABD değerlerine ve yaşam biçimine uyum sağlama ve onları Amerikalıların görüşlerini benimsemeye zorlama süreci olarak değerlendiriliyor. Amerikanlaşma sürecinde toplumun etkilenen değerleri, gelenekleri ve yaşam tarzı dönüşüme uğramaktadır. Sonuç olarak Amerikan değerlerine dayalı tek bir homojen kültür yaratılıyor.

19. ve 20. yüzyılın başında Amerika Birleşik Devletleri'nde ırkçılığa ve göçmenlere karşı "kocadan kazanma" kavramı ortaya çıktı. Bu terimi ilk kez kullanan J. Hector St. John de Kreuker'e göre uluslar eriyip yeni bir ırkın insanları haline gelirler.

ABD'nin çıkarları doğrultusunda yeni bir dünya düzeni kurma çabaları Batı dışı dünyada toplumsal protestolara neden oldu. Singapur'un ilk başkanı Lee Kuan Yew (1959-1990) ilk kez "Asya değerleri" üzerine düşündü. Doğu Asya'da yaygınlaşan bu kavramın gelişmesinde Malezya eski Başbakanı Mahathir Muhammad'in (1981-2003) özel rolü olmuştur. "Asya değerleri" kavramının şu anda Çin Halk Cumhuriyeti'nde pek çok destekçisi var.

Bazen Amerikanlaşmayı Batılılaşmayla eş tutuyorlar. Bazı araştırmacılar küreselleşme ve batılılaşmanın dünya toplumu ve genç devletler için bir tehdit olduğunu düşünüyor.

20. yüzyılın sonlarından 21. yüzyılın başlarına kadar göç süreçlerinin insani boyutu artmış, zorunlu ve zorunlu mülteci akışlarının sayısı artmıştır. Devletlerarası ilişkilerde istikrarsızlığın artması, yasadışı ve kontrolsüz göçün yaygınlaşması göç politikasının yoğunlaşmasını gerektirmektedir.

Nüfusun artması, kentsel nüfusun kırsal nüfusun aleyhine artması çelişkilerin derinleşmesine, milli bilincin uyanmasına yol açmış, etnik gruplar arasındaki niceliksel ve niteliksel değişimleri hızlandırmıştır. Etnogenetik sürecin gelişmesi sonucunda ekonomik yaşam tarzı, toprak ve dil birliği, kültür, psikolojik özellikler yavaş yavaş gelişmiş, milli düşünce oluşmuş, milletler arasında akrabalık ilişkileri oluşmuş, aile birlikleri oluşmuştur. İnsanlar arasında ortaya çıkan ve yayılan din, milletler üzerinde büyük etki yarattı. Ulusların oluşumunda toprak birliği de önemlidir.

Zamanla dünya ülkelerinde etnik grupların birleşmesi sonucu yeni etnik gruplar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde büyük uluslar küçük uluslara baskı yapmış ve bazı halklar (Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Eskimolar, Amerika'da yaşayan Aztekler, Quiche, Otomi, Kokkikeli halkları vb.) kendi dillerini unutup kendi dillerini benimsemeye zorlanmışlardır. büyük diller.

Demografik süreçler (kentleşme düzeyi, etnik kompozisyonun çeşitliliği) etnik oluşumda özellikle önemlidir. Halklar ve uluslar geliştikçe asimilasyon ve konsolidasyon yoluyla sayıları azalır. Dünya nüfusu yaş yapısına göre üç gruba ayrılmaktadır.

Bilim adamlarına göre, insanların etnik bileşimi uzun tarihsel süreçler sonucunda yavaş yavaş oluşmuştur. Antropologlar insanları 3 büyük gruba (Avrupa-Asya), Negroid (Negro-Aust-ro-loid) ve Mongoloid (Asya-Asya- Amerika)) ırksal farklılıklarına göre. Morfolojik özellikleri nedeniyle Mongoloid ırkına yakın olan Austroloid ırkı Avustralya, Okyanusya ve kısmen Doğu Asya'da yayılış göstermektedir. Bu ırklara mensup insanlar nüfusun %70'ini oluşturmaktadır. Irklar arası ilişkiler sonucu oluşan Metis grupları dünya nüfusunun karışmasına neden olmuştur. Ekonomik, sosyal, kültürel ve etnik koşullar doğal seçim yoluyla ırkların ve ırk gruplarının oluşumunu etkilemiştir (Kharchenko, 2015. 352 s.).

Çok ulusluluk gelişmekte olan ülkelerin karakteristik özelliğidir. Hindistan'da 150, Nijerya'da 200'e kadar, Endonezya'da ise 200'den fazla farklı etnik grup var.

Dünyada her gün bir şehrin nüfusuna eşit olan 200.000 kişi doğuyor. Bir hafta içinde Dünya'da Münih, Varşova veya Kiev'e eşit bir şehir yaratılıyor. Her ay Danimarka, Ekvator ve Guatemala ülkelerine eşit bir ülke, her üç yılda bir ABD veya eski SSCB gibi

bir ülke, her beş yılda bir Güney Amerika, Batı Avrupa veya Afrika nüfusu doğuyor. Bu da dünya için sorunlara neden oluyor. Alman G. Schneider'e göre demografik patlama nedeniyle uluslararası ilişkilere ağır bir yük biniyor.

Demografik süreçleri etkileyen çatışmalar ve savaşlar dünya nüfusunun azaltılmasında önemli rol oynamaktadır.

20. yüzyılda Azerbaycan beş kez ciddi demografik zorluklarla karşı karşıya kaldı:

1. 1905-1907 ve 1918-20 yıllarında Azerbaycanlılar Ermeniler tarafından iki kez tehcir edilmiş, kendi topraklarından sürülmüş ve soykırım sonucunda nüfus %16,6 oranında azalmıştır. 1905-1907 yıllarında Şuşa, Cavanşir, Cebrayıl, Zengezur kazalarında 75 Azerbaycan köyü yıkılmış, bu yerlerin isimleri yerine Ermeni yer adları konmuştur. 1905-1906'da Ermeni teröristlerin Müslümanlara karşı işlediği 500'e yakın suç vakası kaydedildi. 1918 Mart'ında Bakü'de sivillere karşı katliam yapan Ermeni Taşnaklar 12.000 kişiyi öldürdü. Azerbaycan'daki Türk-Müslüman nüfusa yönelik soykırım 1918 yılının ortalarına kadar devam etti.

28 Nisan 1920'den Ağustos 1921'e kadar Azerbaycan'da 48.000 kişi Bolşevik terörünün kurbanı oldu.

Böylece 1918-1920 yıllarında Azerbaycan'da yaşanan sosyo-politik gerilim, nüfusun demografik durumunu olumsuz etkilemiş ve nüfus artışının azalmasına neden olmuştur.

2. Büyük Vatanseverlik Savaşı (1941-1945) yıllarında Azerbaycan'ın nüfusu %23,1 oranında azalmış ve ancak 10 yıl sonra - 1955'te - eski seviyesine dönmüştür. Savaş sonrası dönemde Azerbaycan'da nüfus artışı yavaştı.

3. 1948-1953 yıllarında 150 binden fazla Azerbaycanlı Ermenistan'dan sınır dışı edildi.

4. 1988-1990 yıllarında 250 bin Azerbaycanlı Ermenistan ve Dağlık Karabağ'dan sınır dışı edilmiş, Azerbaycan topraklarının %20'sinin işgali sonucu 1 milyondan fazla kişi mülteci ve yerinden edilmiş kişi haline gelmiş, 20 binden fazlası ise Azerbaycanlılar öldü 1992 Yüzyılın en korkunç olayı olan Hocalı soykırımı sırasında 613 kişi (63 reşit olmayan çocuk, 106 kadın) işkenceyle öldürüldü.

4. SONUÇ

Nüfus sorununun küresel bir sorun haline geldiği günümüzde etkin bir demografik politikanın hazırlanması ayrı bir önem taşımaktadır. Bu, çeşitli tedbirlerin (ekonomik, idari, hukuki, sosyal, psikolojik ve eğitimsel) uygulanmasını içerir.

Demograflar dünyada meydana gelen demografik değişikliklerin üç aşamasına dikkat çekiyor:

I. Çocuk ölümlerinin azaltılması, nüfus artış hızının artırılması ve nüfusun canlandırılması.

II. Azalan doğum oranı ve yaşlanan nüfus (Almanya, Andorra, İtalya, Avusturya, Bosna-Hersek, Litvanya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Monako).

III. Hem ölüm hem de doğum oranlarının azalması sonucu nüfus yaşlanıyor (Japonya ve Avrupa ülkeleri).

1999 yılında dünya nüfusu 6 milyar, 2011 yılında 7 milyar, 2022 yılında ise 8 milyar oldu. Nüfus artış dinamikleri dünyanın farklı bölgelerinde farklılık göstermektedir.

20. yüzyılda demografik süreçler hem hızlandı hem de zayıfladı. Demografik patlama, demografik devrimin tamamlanmasının bir sonucudur. Bu devrim, iki karşıt sürecin (doğum ve ölüm) birleşmesi, nüfusun yeniden üretimi alanında radikal bir devrimdir.

Nüfus artışının analizi, bu sürecin sosyal, ekonomik ve doğal yaşam yasaları tarafından düzenlendiğini ve bir dizi faktöre bağlı olduğunu göstermektedir:

- demografik patlamanın dinamikleri;
- Nüfusun artan tüketim talebinin sağlanması ve yaşam standardının yükseltilmesi;
- sosyal normlar (insanların yaşam tarzı, nüfusun istihdam düzeyi, eğitim düzeyi, kadının sosyal yaşamdaki yeri, şehirler ve köyler arasındaki farklılıklar);
- doğa yasalarından kaynaklanan özel düzenlemeler (ikamet yerinin yapısı, doğal koşullar);
- uzun ömür sağlayan koşullar;
- ahlaki ve yasal normlar;
- yaşam koşulları;
- etnik özellikler, birlikte yaşama tutumu ve çok sayıda çocuk.

Nüfusun kitlesel göçü, salgın hastalıklar, uyuşturucu bağımlılığı, ekolojik kriz vb. Demografik süreçlerin güvenliğine yönelik talep artıyor.

Demografik süreçlerin sonuçları öncelikle nüfusun güvenliğinin nasıl sağlanacağına bağlıdır. Bunun için aşağıdaki konulara özellikle dikkat edilmelidir:

- toplumun sosyo-ekonomik gelişimi;
- toplumun sosyo-ekonomik farklılaşma derecesini belirlemek;

-sosyo-ekonomik faktörlerin nüfusun yaşam standardı, bileşimi ve dinamikleri üzerindeki etkisini incelemek;

-Sosyo-ekonomik korumaya ihtiyaç duyan dezavantajlı nüfus gruplarını belirlemek.

Nüfusun sosyo-ekonomik güvenliğini artırmak için devlet düzeyinde çalışmalar yapılmalıdır:

- nüfus için sıhhi ve hijyenik koşulların yaratılması;
- Gıda ürünlerinin üretimini ve kalitesini artırmak;
- Nüfusun eğitimi için koşullar yaratmak;
- barınma koşullarının iyileştirilmesi;
- Sosyal güvenliğe olan ilginin artması.

Toplumun sosyo-ekonomik gelişmişliğinin göstergesi olan demografik faktörler, sosyal kalkınmanın ürünüdür. Dolayısıyla nüfustaki değişiklikler ekonominin gelişmesini ve sosyal ilerlemeyi etkiler.

Demografik güvenlik bir dizi ilkeye uyumu gerektirir:

- Milliyeti, ırkı, dini, cinsiyeti ve yaşı, konumu ve mali durumu ne olursa olsun tüm vatandaşların hak ve özgürlüklerini sağlamak;

- İstikrarlı, hedefe yönelik ve uzun vadeli bir demografik politikaya ulaşmak;

- sosyal adaleti sağlamak;

- demografik sorunlara karmaşık bir yaklaşım;

- Nüfusun demografik potansiyelinin arttırılması amacıyla üreme sağlığının sağlanması;

- Ailenin ahlaki ve manevi değerlerinin korunması ve geliştirilmesine olan ilginin güçlendirilmesi;

- Nüfusun demografik bilgisini arttırmak.

KAYNAKÇA

1. Ismail Eyyubov, Vashanim Orujova, Demografik politika, Bakü, 2019, 276 s.
2. Борисов, В. А. Демография. Учебник для ВУЗов / В.А. Борисов. - М.: Nota Bene, 2018. - 272 с.
3. Valentei, D. İ. Demografinin temelleri. Учебник / D.İ. Valentei, A.Я. Kvasa. - М.: Mysl, 2015. - 288 s.
4. Runova, T.G. Demografi / T.G. Runova. - М.: Moskova Devlet Endüstri Üniversitesi (MGIU), 2016. - 802 s.
5. Kharchenko, L. P. Demografi. Öğretim kılavuzu / L.P. Kharchenko. - М.: Omega-Л, 2015. - 352 s.